

Bemutatjuk a Bessenyei György Tanárképző Főiskola könyvtárát

Nyíregyháza szélén, nagyon kellemes, szép környezetben magasodnak a főiskola mostanában is gyarapodó épülettömbjei. 1972 óta áll az az úgynevezett előadói tömb, amelynek henger alakú tartószerkezete körül több előadóteremmel együtt helyet kapott az addig ugyancsak mostoha sorsú könyvtár is.

Működési körülmények

Mára ez az intézmény a nem egyetemi rangú főiskolák könyvtárai között mind állományát, mind szolgáltatásait és dolgozói számát tekintve a legnagyobbak közé nőtt. Alapterülete 1500 négyzetméter, 120 olvasó számára van ülőhely a nagy olvasóteremben, 40 olvasó számára a folyóirat-olvasóban, és 26-an ülhetnek le a dohányzót és a katalógusok egy részét magába foglaló klubövezetben. A henger alakú tartószerkezetben három szinten összesen 345 négyzetméter alapterületű raktár szolgálja ki a körülötte elhelyezkedő könyvtári tereket. Két szintjét polccal rendezték be, a legalsó tömör-raktár. Ezt egészíti ki a 190 négyzetméteren elhelyezkedő könyvkötészet, folyóirat- és duplumraktár. 200 négyzetmétert foglalnak el a szolgálati, a szociális és a közlekedőterek. Az oktatási főépülettel zárt folyosó, az előadótermekkel lépcső köti össze a könyvtárat, amely első látásra tágasnak, szellősnek tűnik, vezetője, *Merkozszi Pál* azonban már kiszámította, hogy a jelenlegi gyarapodási ütem mellett a raktári tér csak két évre elegendő. A könyvtárvezető ideiglenes megoldásként egy 40–50 ezer kötet elhelyezésére alkalmas raktár kialakítását javasolja a főépület alagsorában, hosszú távú megoldást azonban csak az építkezés hozhat.

A könyvtár bútorai, berendezési tárgyai esztétikusak, elrendezésük célszerű. Az olvasói és a szolgálati övezet részben természetes, rész-

ben mesterséges világítást kap, a raktárban csak villanyvilágítás van.

Tudtommal a nyíregyházi az egyetlen a pedagógusképző főiskolák közül, amelynek új bibliotékája könyvtári célra épült. Ez nyilvánvaló előny az itteniek számára, ami abból is kitűnik, hogy korszerű könyvtárról csak az új épület átadása óta beszélhetünk.

Allomány — gyűjtőkör — katalógusok

A nyíregyházi főiskolának nem volt nagymúltú elődje, így könyvtára sem örökölhetett régebbi kézikönyvekből, szakmunkákból és periodikákból álló gyűjteményt. Induló állománya az egykori nyíregyházi tanítóképző anyagából, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és az Országos Műszaki Könyvtár ajándékából állt össze. Ezt bővítette *Bóka László* 10 ezer kötetes hagyatéka, a *Szabó István*-gyűjtemény és a saját gyarapítás.

Ez utóbbi mértékére aligha lehet panasz: 1984-ben 7393 könyvvel és 2484 ideiglenes őrzésű dokumentummal (tankönyv, jegyzet, füzetes kiadvány) gyarapodott az állomány, 497 ezer forint értékben. Olvasói az év végén 179 537 tartós és 19 728 ideiglenes őrzésű dokumentumot használhattak, amelynek értéke meghaladta a 7 millió forintot. Örömmel hallottam, hogy az utóbbi években sem volt anyagi korlátozás, és mind a periodikák előfizetésében, mind a könyvek beszerzésében a könyvtár lényegében tartani tudta az elért szintet. Ma különösen a külföldi (főleg a tőkés országokból származó) kézikönyvek megvétele okoz gondot, mert az országba érkezésük nincs megoldva: esetleges, nehézkes és elégtelen.

A gazdag, régebbi anyagot is bőségesen tartalmazó kézikönyvtár mellett nagy értéket

képvisel a 600 címből (1100 példány) álló kurrens periodika-gyűjtemény (ebből 162 külföldi: 112 népi demokratikus, 50 tőkés országbeli), amelynek legfontosabb folyóiratait tartósan megőrzi a könyvtár.

Részletes gyűjtőköri szabályzat rögzíti, hogy a sokféle tudományterületről mire terjed ki a beszerzés. A könyvtár feladataiból következően a teljesség igényével gyűjti az 1945 utáni kézi- és segédkönyveket, a 0-s, 1-es, 2-es és 3-as főosztályba sorolt általános műveket és az alsófokú oktatásban is használható ismeretterjesztő munkákat. Kiemelt fontosságúnak tekinti a pedagógiai és a pszichológiai szakirodalmat, de helyet kapnak a könyvtár polcain a magyar nyelvű szépirodalom alkotásai, a műfordítások, a helyismereti kiadványok és a főiskola saját kiadványai is. Érdemi teljességre törekszik a főiskolán oktatott valamennyi szak tárgy tudományos irodalmának gyűjtésében. Ehhez természetesen nem elégszik meg az *Új Könyvek* választékával: a gyűjtemény fejlesztése a kiadói katalógusokon kívül a Magyar Nemzeti Bibliográfia, a szakbibliográfiák és a periodikák alapján történik, de szerepel a beszerzés forrásaként a csere, a fölőspéldány és az antikváriumtól vagy magánszemélytől történő vétel is.

Talán az állományfejlesztő munkában fedezhető fel leginkább az erős központi könyvtár, az „egy főiskola, egy könyvtár” elvének érvényesülése. A tanszékek javasolhatnak ugyan, de a szerzeményezők csak indokolt igényeiket elégitik ki. Nem gyűjthetnek maguknak szakkönyvtárat, de a leggyakrabban használt művek a kezük ügyében vannak: a 24 tanszéken 20 ezer kötetnyi letéti anyag található. Röviddel a 204/1984. MM sz., *Útmutató a felsőoktatási könyvtárak működtetéséhez* című dokumentum megjelenése után, 1984 őszén foglalkozott a főiskola tanácsa a nyíregyházi könyvtárnak az oktatási intézményben betöltött szerepével. Az erről készült dokumentumban a feladatok között olvasható, hogy a könyvtár „távlatilag az egyetemi és más tudományos könyvtárak szintjét” célozza meg. Ezt az igényességet a jobb főiskolai könyvtárak esetében nem tartom túlzottnak.

Lényegében erre gondol *Tóth Gyula* is: „... a működés módját illetően a főiskolai könyvtáraknak az egyetemi könyvtárakéval közös csapáson kell haladniuk. S ez összhangban van általában a felsőoktatás és benne a pedagógusképzés fejlesztési irányjaival és törekvéseivel, továbbá a felsőoktatási intézményeknek a tu-

dományos kutatások regionális fejlesztésébe való tervszerűbb bekapcsolásával.” (Könyvtárak a pedagógusképzés szolgálatában. = *Könyvtáros*. 1985/3. sz.)

Ha röviden is, szólnom kell még az állományt feltáró katalógusokról. Az összes dokumentum adatait tartalmazza a raktári, a leíró (szerző, cím, közreműködők, akiről és amiről a mű szól) és az ETO szerinti szakkatalógus. Külön szerzői betűrendes és szakkatalógus készült az olvasótermi állományról és a Bóka-gyűjteményről. Az önálló és a rejtett bibliográfiákat ETO szerinti, a drámaköteteket betűrendes elemző katalógus tárja föl.

Betűrendes különkatalógus tájékoztat a felsőoktatási jegyzetekről, a szakdolgozatok és a tudományos kéziratok betűrendes katalógusa a lelőhelyet is közli. Témák szerinti analitikus betűrendes festménykatalógus, az egyes tárgyak tanításának módszertani segédkönyveiről készült kartoték és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár analitikus kartonjainak katalógusa segíti a tájékozódást-tájékoztatót. Gyakorlati megfontolásból betűrendes mutató készült az ünnepekhez kapcsolódó versekről, színművekről stb., és készülöben van a médiatár anyagát feltáró katalógus. A feldolgozók jogos büszkeséggel emlegették a gyorsaságot és a naprakészséget a feltárásban: ez még valóban nem minden magyar könyvtárban természetes!

Sokat jelent az állomány megóvásában, hogy a könyvtárnak saját kötészete van. A cédulaszorosítást két Minigraph segítségével végzik.

Olvasók, forgalom, szolgáltatások

Két összehasonlító adatsorral kell kezdenem: 1974-ben a számításba vehető olvasótábor 250 oktató (1984: 350), 1600 nappali tagozatos hallgató (1984: 2100), valamint 1000 levelező (1984: 1000) volt.

1974-ben 1795 olvasó (1984: 3014) 64 078 alkalommal látogatta meg a könyvtárat (1984: 67 509) és 27 237 könyvet kölcsönzött (1984: 37 730). Az 1983/84-es tanévben a látogatók napi átlagos száma 232 volt, ez a szorgalmi időben 300—350 látogatót jelent. A nyíregyházi könyvtár minden biztonnal az ország leghosszabb nyitvatartási idejű könyvtárai közé tartozik: heti 6 napon át összesen 74 órában vehetők igénybe szolgáltatásai, ebből 47 és fél órában kölcsönözni is lehet. 1973 óta a nyitva-

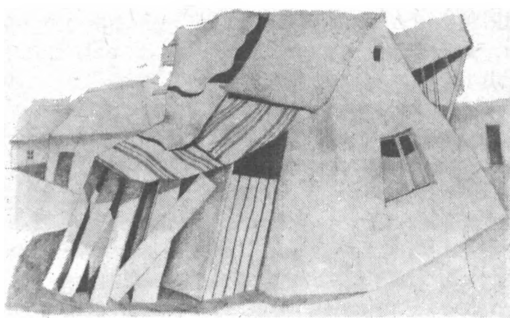
tartási időt 9 órával növelték, példát mutatván arra, hogy munkaszervezéssel és némi áldozatvállalással a munkaidő csökkenése és a szabad szombatok számának növekedése ellenére is tartani, sőt bővíteni lehet a szolgáltatások idejét.

Kondor Istvánné egy cikkében már évekket ezelőtt (*Könyvtáros*, 1978. 10. sz.) jelezte, hogy a főiskolai könyvtáraknak az anyaintézmény kiszolgálása mellett a „falakon túl” mutató feladataik is vannak. Ez egyebek között az úgynevezett „külsősök” kiszolgálását jelenti, azaz a főiskolához nem kötődő vidéki szakemberek igényeinek kielégítését. A nyíregyházi főiskola könyvtárosai mindent megtettek azokért a „külső” olvasókért, akik igényt tarthattak ugyan a helybeni szolgáltatásokra, de a kölcsönzést nem engedélyezték részükre. Mostanában e téren is „nyitnak”, mert a könyvtárközi kölcsönzési igények kielégítése mellett indokolt esetben (amilyen például a kutatás) a könyvtár igazgatója engedélyezi, hogy kölcsönözhesse nek is.

Azt hiszem, erre fokozottabban rá is kényszerül a könyvtár, ha komolyan veszi a növekvő társadalmi igényt és a regionális szakkönyvtári szerepet (lásd: *Tóth Gyula*: Tények és gondolatok a pedagógusképző főiskolák könyvtárainról. = *Könyvtári Figyelő*. 1985/1.).

Vitatott dolog ma még, hogy a főiskolák könyvtárai vállalják-e a nem hagyományos dokumentumok gyűjtését és szolgáltatását. Merkovszky Pál könyvtárvezető álláspontja határozott: a jövőben „mélységben” tervezik a hagyományos (a könyvhöz és a periodikákhoz kötődő) szolgáltatások bővítését, de nem tervezik filmek, oktatócsomagok, hangzó anyagok, videokazetták stb. gyűjtését és kölcsönzését. Erre való a főiskola oktatástechnikai központja, ahol a felszerelés és a szakember egyaránt rendelkezésre áll, a közvetítésben pedig tevékenyen részt vesznek a tanszékek és a technikai részlegek. A vezető idegennek tartja a főiskolai könyvtár feladataitól a rendezvények, író-olvasó találkozók szervezését és a médiatári szolgáltatások vállalását, mégpedig a feltételek hiányán kívül azért is, mert a felsőoktatási intézmények technikai részlegei egyre gyakrabban vállalnak bér munkákat és kereskedelmi jellegű közvetítő tevékenységet.

Rokonszenves és megszívlelendő az álláspontot alátámasztó érvelés: Mivel nincs korlátlan nagyságú alapterület, elegendő pénz és szakember, a könyvtárak kénytelenek fontosság szerint rangsorolni a szolgáltatásokat; bi-

zonyos feladatokat tehát csak korlátozott mértékben, vagy egyáltalán nem vállalnak. Kár volna azonban a nyíregyházi gyakorlatot „megideologizálva”, lebeszélni más felsőoktatási könyvtárakat arról, hogy vállalják a nem hagyományos dokumentumok őrzését, feltárását és közvetítését, hiszen van már példa az ellenkezőjére is. (A szombathelyi főiskolának a könyvtárhoz kapcsolt médiatárára gondolok.) Sok függ a helyi körülményektől, a fenntartó elképzeléseitől, akaratától és készségétől is.

Az oktatástechnikai részleg Szombathelyen sincs alárendelve a könyvtárnak. Az általa készített dokumentumok hasznosításában azonban nagyon szorosan együttműködik a médiatárral, amelynek tevékenysége végül is nem idegen a könyvtár feladataitól. Sőt elképzelhetőnek tartom, a kötészethez hasonlóan, a sokszorosításnak és az oktatástechnikai részlegnek a könyvtár „melléküzemként” való működtetését is, ha ennek a körülmények megfelelnek, és a könyvtárnak némi haszna is származik belőle. Nem jó azonban, ha az ilyen részlegek fenntartásával a felsőoktatási intézmény könyvtára az érdeklődések zónájába kerül, s ha e részek tevékenységének irányításába egyszerre több „külső” ember (főigazgató, tanszékvezető, gazdasági vezető) is beleszól, illetve a könyvtáron belüli technikai részlegeket lényegében a könyvtáron kívülről irányítják.

A nyíregyházi könyvtár gépesítettsége viszonylag jó; használhatja a főiskola telexét, egy mikroolvasó készülék, egy Costar sokszorosító-másoló (a központi sokszorosítóban), a már említett két Minigraph céduลาสokszorosító és a kötészet áll az olvasók és a könyvtárosok rendelkezésére.

Körülményeinél fogva ez a könyvtár már joggal tűzte ki távlati fejlesztési céljaként az

egyetemi és a szakkönyvtárak szintjének megközelítését, az információsbázis- és műhelyszerep erősítését. Ennek érdekében tervezi a kurrens gyarapodás számítógépes nyilvántartását, a témafigyelés meghonosítását és gyarapodási jegyzékek rendszeres közreadását.

Sok könyvtáros — s remélhetőleg egyre több más szakember — bánata, hogy a felsőoktatási intézményekben (tisztelet a kivételnek!) megoldatlan a hallgatók könyvtárhasználati és kutatás-módszertani képzése. Néhány éve még szerepelt a tantervben néhány óra, de a helyzet azóta nem javult, hanem romlott (lásd: *Merkovszky Pál: Az önálló könyvtárhasználatra nevelés — és ami mögötte van. Egy tanárképző főiskolai gyakorlat könyvtárosi szemmel. = Könyvtáros. 1980. 12. sz.*)

A főiskola vezetőségének tavalyi ülésén hozott határozat a tanszékek és a könyvtár közös feladatává tette az előrelépést, a megnyugtató megoldást azonban csak központi intézkedés hozhatja meg, kötelező óraszám előírásával.

Könyvtárosok—kapcsolatok —együttműködés

Tizenhét könyvtáros és nyolc technikai-adminisztratív munkatárs dolgozik Nyíregy-

házán. A szakmai létszámból 6 felsőfokú (ebből 2 egyetemi), 6 középfokú végzettségű, ketten tanulnak.

Merkovszky Pál a *Könyvtáros* 1980. évi első számában (Számvetés... 1979—Tervek... 1980.) az addig végzett munkáról és a tervekről szólt, s többször publikált a folyóiratban. Ő és *Kovács Tiborné* munkatársa a *Szabolcs-Szatmári Szemlének* is. Merkovszky Pál technikai szerkesztője a főiskola tudományos közleményeinek. Eddig három jelent meg a saját kiadású *Könyvtári Füzetekből*: a főiskola kiadványainak analitikus bibliográfiája, az intézményről szóló irodalomjegyzék és egy folyóirat-katalógus. Egyéb módon is részt vesznek a közéletben a könyvtár munkatársai: tagjai a TIT előadói gárdájának és a HNF munkabizottságainak. Könyvtárközi együttműködés keretében közös továbbképzéseket szerveznek, a megyei periodika-lelőhelyjegyzékben és a most készülő helyismereti kötetkatalógusban pedig közlik a könyvtár számba vehető teljes anyagát. Jó és rendszeres a kapcsolatuk a megyei sajtóval és rádióval is.

Munkájuk megbecsülését és elismerését az is bizonyítja, hogy a főiskola, a megye és a város vendégeit sokszor elviszik hozzájuk könyvtárnézőbe.

Tuba László

